

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA
W KONINIE

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

МЕТОДОЛОГІЧНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали II Міжнародної наукової інтернет-конференції
Дрогобич, 25 лютого 2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
Кафедра психології

Лабораторія моделювання освітніх технологій
PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA W KONINIE
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

Кафедра загальної та клінічної психології
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
Кафедра практичної та консультативної психології

МЕТОДОЛОГІЧНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали II Міжнародної наукової інтернет-конференції

**25 лютого 2020 року
Дрогобич**

Дрогобич, 2020

УДК 159.9 (08)
М54

Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки. Збірник статей учасників Другої Міжнародної наукової інтернет-конференції «Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки» (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич). Редактори-упорядники: М.В. Савчин, А.Р. Зимянський – Дрогобич: «Швидкодрук», 2020. – ...с.

Рецензенти:

О.І. Климешина – доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної психології та психології розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

С.Б. Кузікова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені Антона Макаренка.

У збірнику статей учасників Другої Міжнародної наукової інтернет-конференції «Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки» (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич) аналізуються методологічні, теоретичні, прикладні і практичні проблеми психології особистості та психології освіти. Для науковців, викладачів, практичних працівників, аспірантів та студентів.

Редакційна колегія: доктор психологічних наук, професор **Мирослав Савчин**, кандидат психологічних наук, доцент **Андрій Зимянський**.

М.В. Савчин, А.Р. Зимянський, 2020
Автори статей, 2020

<i>Юрjana Адамська</i> ФАСИЛИТАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНО- ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В СИНЕРГЕТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ. 5	5
<i>Людмила Андрійчук</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У ВИЩІЙ ШКОЛІ..... 12	12
<i>Makub Bartoszewski</i> PSYCHOTERAPIA MOŻLIWOŚCI JAKO ELEMENT RESOCJALIZACJI WIEŻNIÓW SKAZANYCH ZA PRZEMOC DOMOWA..... 16	16
<i>Олія Бец, Світлана Білозерська</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖУ ПЕДАГОГА 25	25
<i>Тетяна Білан</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ..... 29	29
<i>Світлана Білозерська</i> ОСОБИСТІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА..... 34	34
<i>Злена Блінова</i> РОЛЬ ОСОБИСТІСНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА..... 39	39
<i>Андріана Богоніс, Світлана Заболоцька</i> ДЕТЕРМІНАНТИ ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УПРОДОВЖ ЇЇ ЖИТТЯ 44	44
<i>Леся Василенко</i> ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА: ЗМІСТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ..... 48	48
<i>Юрій Бовк</i> ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ..... 52	52
<i>Юлія Грицеляк</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ІНТЕГРОВАНІЙ ГРУПІ 57	57
<i>Людмила Дембовська</i> ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ В СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 62	62

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ Я-КОНЦЕПЦІЇ НА ЕТАПІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	121
<i>Ольга Догеніс</i> ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ПЕДАГОГА.....	126
<i>Наталія Матейко</i> ОСНОВНІ ЧИННИКИ НЕВРОТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	130
<i>Світлана Мацак</i> ВИКЛАДАЧ ПСИХОЛОГІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ.....	134
<i>Лариса Міциха</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ВИШУ.....	139
<i>Віктор Москалець</i> ЗАСАДИ ДОГОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ЗВЕРЕЖЕННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ПОСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ.....	144
<i>Ірина Ного, Андрій Зиманський</i> ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	151
<i>Галина Ожубко</i> ОСВІТНЯ ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА ЯК ЧИННИК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ.....	157
<i>Вікторія Слехчук</i> ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	161
<i>Назар Поточняк</i> ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВОД ДЬОГО ПРОЦЕСУ.....	166
<i>Галина Радчук</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГУ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	171

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Постановка суспільної проблеми. Потреба у позитивній оцінці дорослого, потреба спілкування з ровесниками, прагнення зайняти гідне становище у системі міжособистісних взаємодій у групі є базовими для підлітка і тому визначають процес його соціалізації. Їх незадоволення загострює емоційні переживання дитини. В одних це стимулює розвиток особистісних якостей, спрямованих на подолання внутрішніх суперечностей, а в інших має місце нагромадження конфліктності, викривлення характеру, соціальна дезадаптація. Її подальше поглиблення виявляється у виникненні делінквентної поведінки, у здійсненні підлітками дрібних правопорушень. Надалі цей перехідний період може завершитися входженням підлітка до злочинного угруповання та початком кримінальної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Саме в період підліткового віку в структурі особистісних якостей утверджуються ті риси, які в майбутньому детермінують девіантну поведінку людини. Якщо дорослий не може з'ясувати дійсних мотивів, мети, засобів та особливостей здійснення проступків учнем, то підліток може опинитися на шляху скоєння протиправних вчинків. Тоді зростаюча особистість не засвоює позитивного соціального досвіду, не може адаптуватися до моральних цінностей та норм, які відповідають вимогам суспільства, уникає морального та естетичного контролю за власною поведінкою, що зумовлює соціальну дезадаптацію [5, с. 34].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Оскільки підлітки ще не остаточно сформовані особистості, то можна стверджувати, що завдяки виховним впливам є шанси вберегти їх від негативних наслідків власної поведінки. [4, с. 84]. Оскільки делінквентність є досить складним феноменом поведінки, доцільно її природу, механізми формування розглянути у таких контекстах, як органічний, особистісний, соціальний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Виникнення делінквентної поведінки підлітків зумовлене як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками

становлення зростаючої особистості, котрі доволі тісно між собою пов'язані. Їх ретельний аналіз дозволить створити психолого-педагогічні умови для подальшого попередження, розв'язання цієї актуальної проблеми. Під девіантною (лат. *deviatio* – відхилення) поведінкою слід розуміти дії людини, що не відповідають сформованим у даному суспільстві нормам. Делінквентна (протиправна) поведінка, як різновид девіантної, проявляється у прагненні особистості до протизаконних дій.

Серед зарубіжних вчених дослідженням делінквентної поведінки підлітків займалися К. Бартол, Ф. Дольто, Ф. Райс, М. Раттер, Х. Ремшмідт, котрі визначають її як дрібні порушення – прогули шкільних занять, так і важкі злочини, спрямовані на завдання шкоди особистості [2]. Х. Ремшмідт стверджує, що протиправні дії підлітків є наслідком негативного уявлення про себе. За позицією Ф. Дольто, причиною делінквентності підлітків є соціальні умови пов'язані зі специфікою найближчого оточення, психологічні – з почуттям невпевненості в собі, та педагогічні – з встановленням недоброзичливих взаємин між учителями та учнями [2].

Серед українських вчених дослідженню проблеми делінквентної поведінки підлітків приділяли увагу Н. Ануфрієва, А. Бандурка, О. Бондарчук, С. Зінченко, А. Коваль, Н. Максимова, Н. Малиш, В. Маценко, В. Мороз, О. Мушинська, В. Оржеховська, В. Татенко, Т. Титаренко, О. Щотка. Вони здебільшого розглядають делінквентну поведінку як протиправну, що проявляється здійсненням дрібних порушень, які в окремих випадках підлягають кримінальній відповідальності.

На думку Н. Максимової, причиною формування делінквентної поведінки проблемних підлітків є зовнішні форми їхнього самовизначення: безвідповідальне ставлення до навчання, конфлікти з однолітками та педагогами, ігнорування вимог дорослих, прогули шкільних занять, а в деяких випадках здійснення більш серйозних проступків – втечі з дому, крадіжки, хуліганство, зловживання алкоголем та наркотиками. А. Бандурка вважає, що підлітки з делінквентною поведінкою самостверджуються в агресивних, руйнівних діях, демонстративній непокорі тощо. Інший дослідник В. Мороз вважає, що делінквентність особистості періоду дорослішання проявляється в прогулах шкільних занять, жебрацтві, вживанні алкогольних, наркотичних речовин, крадіжках, розбоях, актах вандалізму, які останнім часом набувають загрозливих розмахів та потребують негайних профілактичних заходів.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням стриманих наукових результатів. Індикатори делінквентності підлітка: брехня, дії, які не відповідають статусу неповнолітньої особи (втечі з дому, шкільні пропуски), бійки, крадіжки, адикції, нанесення шкоди іншим людям, порушення адміністративного правопорядку [3, с. 182]. Психологи виокремлюють такі групи делінквентних підлітків: 1) які здійснюють правопорушення під впливом певних обставин чи оточуючих людей; 2) з достатнім рівнем правосвідомості, але пасивним ставленням до інших порушників та правових норм; 3) випадково здійснюють правопорушення; 4) свідомо порушують правові норми.

Дослідження в області генетики поведінки засвідчили, що антисоціальна поведінка має потужний генетичний компонент. Зокрема, такі психофізіологічні показники, як низький рівень збудження автономної нервової системи є причиною пошуку додаткових стимулів збудження і недостатньої спроможності контролювати власну поведінку, а також заниженої реактивності щодо покарання [2, с. 198]. Також вчені зазначають, що делінквентна активність підлітків корелюється з особистісними факторами вищого порядку (екстраверсією, нейротизмом і психотизмом) та нижчого порядку (низька самооцінка, імпульсивність, схильність до ризику, агресивність та ворожість). До прикладу, індивіди з високими оцінками екстраверсії відчують «сенсорний голод», їхня поведінка зорієнтована на пошук гострих відчуттів. З'ясовано, що психотики імпульсивні, агресивні, недисципліновані, жорстокі, неухважні до потреб і почуттів інших людей, не схильні до співпраці та турботи і, зазвичай, не відчувають провини [2, с.179].

Психіатрами та кримінологами виявлено, що психопати/соціопати здійснюють протиправні дії тому, що отримують задоволення від маніпуляції, нанесення шкоди, спричинення болю іншим людям. Їх типовими рисами є: дефіцит совісті, відсутність емпатії, нездатність відчувати провини, егоцентричність, імпульсивність, поверховість почуттів, маніпулятивність. Асоціальність має спадковий характер, зокрема, наявність антисоціального розладу особистості в одного з батьків збільшує ймовірність як виникнення, так і стійкості поведінкових розладів у дітей. Адикції (алкоголізм, наркоманія) батьків з високою ймовірністю є передумовою майбутньої делінквентності дітей. Материнська депресія пов'язана з делінквентністю дітей як взірць непристосованості до оточуючого середовища [2, с. 193].

Також психологами доведено, що у неповнолітніх правопорушників моральний розвиток значно нижчий, ніж в їхніх

не проблемних однолітків. Сором для них викликається не усвідомленням власної провини, а жалем невдачі, викриттям злочину. Нерозвинуте почуття провини пов'язане з інтелектуальним відставанням, відсутністю глибоких стосунків з іншими людьми. Соціально-когнітивні викривлення, відсутність емпатії зумовлюють дефіцит соціальних навичок, неадекватну комунікацію. Низький рівень контролю емоцій робить їх не здатними знаходити альтернативні варіанти розв'язання міжособистісних проблем [1]. Внаслідок застосування неефективних копінг-стратегій такий підліток є непопулярним серед однолітків, вчителів, що зумовлює його соціальну ізоляцію, котра, у свою чергу, вторинно знову зумовлює дефіцит соціальних навичок.

Якщо у ході дорослішання підлітка відбувається орієнтація не на соціально прийнятні моделі, а на копіювання зовнішніх ознак дорослості: паління, вживання психоактивних речовин, розваги тощо, то такий шлях зумовлює формування інфантильності, спотвореної «Я»-унікальності (поводжуся як заманеться), а відтак дезадаптацію. Підліток не витримує протиріч дорослішання: не набуває самостійності, не напроцьовує свою власну моральну позицію. Делінквентна поведінка виникає тоді, коли індивід не може пристосуватися до нормативних вимог групи. Тому він намагається поводитися так, щоб збільшити почуття самоповаги і зменшити негативне ставлення до себе. Така ситуація штовхає на пошуки референтних осіб поза межами родини і школи. Та й асоціальні угруповання також охоче приймають до себе таких аутсайдерів, де порушення поведінки знаходить численні підкріплення.

Щодо гендерних відмінностей у формуванні делінквентної поведінки, то фахівці зазначають, що дівчатам меншою мірою властиві поведінкові проблеми і вони починаються у більш пізньому віці, ретельніше маскуються. Хлопці схильні до фізичної агресії, а дівчата – до реляційної, що проявляється у намаганнях принизити, викликати душевний біль, зламати морально через постійне глузування, бойкоти та поширення неправдивих чуток. Дівчата, як і хлопці, також об'єднуються у компанії, але, на протигагу чоловічим, у таких підліткових девіантних об'єднаннях не має такої жорсткої багатоступеневої вертикалі влади [4, с. 97].

Індикаторами майбутніх поведінкових проблем у дівчат, зазначають фахівці, є часті безпричинні пропуски шкільних занять, ініціювання бійок та крадіжок. Раннє сексуальне дозрівання також є передумовою появи антисоціальної поведінки у дівчат через привертання до себе уваги старших за віком девіантних чоловіків, котрі схиляють їх до сексуальної активності та ризикованих вчинків.

Таким чином, суттєвими передумовами правопорушень у підлітків є низький рівень самоповаги та самоконтролю. Внаслідок формування у підлітка негативної ідентичності, нестійкої Я-концепції формується делінквентна поведінка як одна із форм самоствердження і намагання збільшити свій соціальний статус серед однолітків. Надалі має місце його входження у девіантну субкультуру.

Як зазначають зарубіжні психологи (А. Коен, Р. Мертон, К. Раймсон), формуванню негативної ідентичності особистості передують, зокрема, невдала соціалізація у ранньому віці, що проявляється у викривленому сприйнятті і засвоєнні суспільно-етичних норм, спотворених моральних принципів, агресії, сексуальних девіацій тощо. Таким чином, основою формування делінквентної поведінки підлітків психологи вважають механізми дезривації конфлікту, стресового витіснення (відчуження від школи чи сім'ї), негативної ідентифікації, а відтак фіксації стереотипів асоціальної поведінки.

Щодо соціальних причин делінквентності, то Г. Мінковський виділяє такі типи сімей асоціального спрямування: сім'ї зі слабким виховним потенціалом та високим рівнем конфліктності; сім'ї з агресивно-негативною атмосферою; маргінальні сім'ї (з алкогольною та сексуальною деморалізацією); сім'ї, яким притаманні правопорушення; злочинні сім'ї; сім'ї з виключними аномаліями [3, с. 107].

У кореляції між структурною деформацією сім'ї та злочинністю неповнолітніх вирішальним фактором є якість емоційних зв'язків між членами сім'ї, зокрема 80% бездоглядних дітей є делінквентами, від 20 до 50% бездоглядних дітей стають жертвами різного роду злочинів [5, с. 109]. Сімейне насильство, жорстоке поводження та каральні виховні стратегії батьків також істотно збільшують ймовірність розвитку асоціальності, зокрема делінквентності у дитини. Не останню роль відіграють ЗМІ, оскільки масово транслюються сцени насильства як у фільмах, так і різного роду програмах, котрі часто є за своєю сутністю фактично посібником для правопорушників-початківців. Таким чином, підлітковий вік є критичним для набуття делінквентності, оскільки саме у цей період переходу від дитинства до дорослості дитячі витівки переростають у правопорушення та у стійкі патерни поведінки.

Висновки

1. Делінквентна поведінка формується внаслідок переживання підлітком почуття відчаю, наявності низької самооцінки, схильності до ризикованої поведінки, низького рівня шкільної успішності. Це потребує формування позитивного ставлення до школи, нетерпимості до девіацій, високого рівня соціальної компетентності.

2. Загрозливим чинником ризику появи делінквентності підлітка є батьківська психопатологія, сімейні конфлікти, розпад сім'ї, а відтак дефіцит батьківської любові, непослідовність батьківської виховної стратегії, тому запобіжними заходами профілактики девіацій підлітка є соціальна підтримка референтної особи просоціального спрямування, розвиток високого рівня соціальної компетентності дитини.

3. Неадекватна соціальна комунікація підлітка, агресивний характер зумовляють непопулярність серед ровесників, посилюють вплив асоціальних однолітків, полегшують контакти з девіантною субкультурою, відтак, позитивне ставлення до школи, наявність друзів, котрі не мають поведінкових проблем, високий рівень соціальної компетентності унеможливають закріплення делінквентності.

Список літератури літератури

1. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми. / К. Бютнер. – М.: Педагогика, 1991. – 144 с.
2. Комер Р. Патология поведения. Нарушения и патологии психики / Р. Комер. – [4-е изд.]. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2005. – 640 с.
3. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения: учебн. пособ. [для вузов] / В.Д. Менделевич. – СПб.: Речь, 2005. – 445с.
4. Фурманов И.А. Психология депривированного ребенка: пособие для психологов и педагогов / И.А. Фурманов, Н.В. Фурманова. – М.: Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС, 2004. – 319 с.
5. Шнейдер А.В. Девиантное поведение детей и подростков. – [2-е изд.] / А.В. Шнейдер. – М: Академический проект; Гаудеамус, 2007. – 336 с.

Назар Поточняк

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

nazarpotochnyak@gmail.com

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

Складність і суперечливість процесів розвитку нашого суспільства загалом породжує низку проблем педагогічної діяльності. Зокрема, проблему творчого потенціалу педагога і можливостей подолання ним педагогічних стереотипів, проблему